

JUSTITIEPALEIS ALS AARDAPPELMAGAZIJN

De eerste jaargang (1895-1896) van het populair - historische weekblad *Gentsch Museum*, een verre voorloper van *Ghendsche Tydinghen*, bevat een kroniek van wat in 1846, vijftig jaar eerder dus, te Gent zoal voorviel¹. Wellicht naar dat voorbeeld startte Michel Steels destijds in ons tijdschrift een gelijkaardige reeks jaarkronieken die heel wat bijval kende.

Watersnood

De reeks in *Gentsch Museum* begon met allesbehalve goed nieuws. Rond de jaarwende 1845-1846 was er een zelden geziene watersnood. Volgens een nauwkeurig verslag opgemaakt door de opzichter van de stadswerken in opdracht van schepen De Pauw, stonden zeventig Gentse straten geheel of gedeeltelijk blank. Talrijke huizen en bewoonde kelders (geen zeldzaamheid in die tijd) liepen onder water. Tot overmaat van ramp vielen een twaalfstal fabrieken stil door de overstroming. Dit had zware gevolgen voor de werknemers die op geen enkele vorm van sociale zekerheid een beroep konden doen en die meestal ook totaal niet in staat waren eigen reserves op te bouwen. Het stadsbestuur deed een oproep *tot de liefdadige gevoelens der Gentsche bevolking om giften te doen ten voordele de duizenden werklieden die in den uitersten nood verkeren ten gevolge van werkgebrek*.

In de marge van deze ramspoed speelde zich een op het eerste gezicht nogal komische episode af in het nog niet helemaal afgewerkte Justitiepaleis (vol-

tooid in 1846)². Geheel in de stijl van het huis gaf het voorval aanleiding tot een proces. Het hiernavolgende geven we weer in de woorden van het *Gentsch Museum*. We hebben geen reden om er aan te twijfelen dat dit in grote lijnen de historische werkelijkheid weergeeft.

Het paleis van justitie als aardappelmagazijn

In den nacht van 25 december 1845 geraakten de kelderingen van het paleis van justitie onder water. Deze kelderingen dienden tot stapelplaats van eenen aardappelkoopman, een zekere Thaden. Ten gevolge der overstroming werden de aardappelen op het gelijkvloers van het paleis van justitie overgebracht. Dit geschiedde bij overhaasting, en werd uitgevoerd op bevel van de stad. M. Thaden spande tegen deze laatste een proces in en vroeg 15.000 fr. schadevergoeding (gelijk aan ongeveer evenveel daglonen van een ongeschoolde werkman), bewerende dat, onder het oogpunt van bouwing, de kelders te wenschen lieten en de overbrenging zijner koopwaren door onervaren personen gedaan was geworden.

De eis van M. Thaden werd verworpen en hijzelf werd veroordeeld, onder alle voorbehoud van schadevergoeding aan de stad te betalen, om ten spoedigste zijne koopwaar uit het gelijkvloers van het paleis van justitie weg te ruimen.

Hongerjaren

Zoals het in het *Gentsch Museum* te lezen staat, lijkt het een redelijk onschuldig fait divers, maar er was meer aan de hand. De jaren 1840 waren de hongerejaren. De ouderen onder ons zullen het nog wel weten dat een voldoende voorraad aardappelen destijds van levensbelang was. Bewaring tijdens de winter was moeilijk en lukte nog het best in kelders afgeschermd voor het licht en met min of meer egale vochtigheidsgraad en lage temperatuur.

De beruchte aardappelplaag zou in Europa aan miljoenen mensen het leven kosten. Ierland werd ongelooflijk zwaar getroffen, maar ook in onze streken vielen duizenden hongerdoden. Vooral Vlaanderen, het ‘arm Vlaanderen’ van toen, had sterk te lijden. Men sprak van de ‘Vlaamse ziekte’ of hongerkoofts. Aardappels waren immers het basisvoedsel geworden en in 1845 bedroeg de opbrengst slechts ongeveer 13% van wat normaal kon verwacht worden. Het was dus een fractie van precies deze schaarse oogst die in de kelders van het justitiepaleis onder water liep. De armere bevolkingsgroepen aten tot 1 kg aardappelen per persoon per dag³. Aanvullende voedingsproducten zoals vlees waren niet beschikbaar of onbetaalbaar voor de meeste mensen. Invoer uit andere landen, laat staan werelddelen, was onbestaand.

Dokter Mareska, welbekend van het rapport over de Gentse beluiken, onderzocht tal van ongelukkigen die te Gent hun toevlucht hadden gezocht in de gevangenis (!). In zijn rapport aan de Académie Royale de Médecine beschrijft hij hen ongeveer als volgt (in vertaling)⁴:

‘Deze uitgehongerde mensen zijn lichamelijk gelijkaardig getekend. Hun gelaatskleur is bleek en gelig. Hun lippen, mondholte en tandvlees is bloedloos. Hun stem is uiterst zwak en hun blik uitdrukingsloos. Aangezicht en ledematen lijken opgezwollen. Hun ademhaling is traag en diep. Hun pols klopt zwak en uiterst traag. Lichamelijk en ook moreel reageren ze nauwelijks’.

De kroniek van Michel Steels waarvan het zevende deel niet toevallig de ondertitel droeg ‘Armoede in 1846’, geeft een staaltje⁵ van de manier waarop mensen ten einde raad in de gevangenis probeerden te geraken:

30 januari. De overstroming blijft de stad teisteren (...) Bij een kruidenier in de Korte Ridderstraat (nu verdwenen onder het Emile Braunplein) werd een vensterraam ingeslagen en een halve kaas gestolen. De plichtige bekende de diefstal enkel gedaan te hebben om in de gevangenis te worden opgesloten om alzo niet van gebrek te sterven.

Gelijkaardige gegevens zijn te vinden in het werk over volksoproer van Gita Deneckere⁶. Alsof dat nog niet genoeg was, mislukte in 1846 ook de rogge-oogst. Precies rogge was toen meer dan andere jaren erg gegeerd door de armen als goedkoper alternatief voor tarwe. Verzwakt door chronische ondervoeding zou het aantal slachtoffers tot na de winter van 1847 blijven stijgen. Dit alles plaatst ons verhaal over het Gentse aardappelpaleis in een toch wel heel ander daglicht.

Luc Devriese

Noten

¹ Anoniem, Vijftigste verjaardag van Gentsche merkwaardigheden. Anno 1846. In: *Gentsch Museum*, Gent, 1896, jg. 1, afl. 23, p. 355-356.

² Decavele, J., Vandewal, C. (red.) *De tempel van Themis. Gent, 150 jaar gerechtsgebouw en rechtspraak*, Snoeck, Zwijndrecht, 2007, p. 23-29.

³ Vandenbroeke, C., Voedingstoestanden te Gent in de eerste helft van de 19de eeuw. Overgenomen uit Belgisch tijdschrift voor Nieuwste Geschiedenis (1973) in: *Bevolking, voeding en levensstandaard in het verleden. Verzamelde studies*, Academia Press, Gent, 2004, p. 58-61.

⁴ Mareska, D., *Bulletin de l'Académie Royale de Médecine de Belgique*, 1849-1850, p. 514 e.v. (geciteerd in: Devogelaere, J., *De slechte jaren 1840-1850 in het arrondissement Roeselare – Tielt*, uitg. ACW, Roeselare, 1982, p. 134.

⁵ Steels, M., In Gent van 1841 tot 1850. Deel VII. Armoede in 1846. In: Ghendtsche Tydinghen, Gent, 1975, jg. 4 nr. 6, p. 200-210..

⁶ Deneckere, G., *Sire, het volk mort. Sociaal protest in België (1831-1918)*, Amsab, Gent & Hadewijch, Antwerpen, 1997, p. 84-85.